

Arutlus keelu ja käsu asemel

Olin just mõtiskluse “Kasvatamisest” Kodutohtrile ära saatnud ja mõtlesin sellele järje kirjutada. Kuidas sõnastada, et ärge keelake ega käskige, vaid kasutage dialoogi. “Dia” tähendab kreeka keeles muuhulgas “läbi”. Dialoog on läbi- või selgeksrääkimine (mitte kahekõne, nagu tavaliselt kasutatakse), et osalised saaksid ühtemoodi aru.

Ma ei saa ju kirjutada “Ära ütle”, “Ära mine”, “Ära tee”, sest sellega teen ise seda, mida teistel soovitan vältida.

Sageli ei näita keelamine seda, millist käitumist me lapselt tegelikult ootame: “Ära jookse!” ei ütle, kas ta peaks seisma jääma, jalutama või istuma. Keelamine viib segadusse ja tekitab ebakindlust; käskimine võtab ära iseseisva mõtlemise, omaalgatuse – mõlemad võivad tekitada trotsi. Parem oleks olukorda arutada, esitada suunavaid küsimusi, nii et laps ise oma tõe avastaks. Oma tõe ja tahe arendavad ja motiveerivad palju rohkem kui kellegi käsk või keeld. Mõtlesin parajasti, kuidas seda kõike kirja panna, kuid siis tuli mulle appi juhus.

Rannas oli minu kõrval isa 6–7-aastase tütreaga. Kuulsin tahtmatult (varsti juba tahtlikult) nende juttu pealt. Isa ei käskinud ega keelanud oma tüdrit, vaid küsis: “Aga mida sa ise tahad?”, “Mida sa sellega tahad saavutada?” või “Mis sa arvad, mis siis võiks juhtuda?”. Nii aitas ta oma küsimustega tütre selgusele jõuda, mida üks või teine tegevus endaga kaasa toob. Näiteks sai tütar aru, et ta võib küll vette minna, aga kuna vesi on veel jahe, siis ainult mõneks minutiks – muidu võib ta külmetuda ja siis ei saagi järgmisel päeval randa tulla.

Kui nad hakkasid ära minema, pani tütar ilmselt asjad kotti läbisegi. Isa ei käskinud ega keelanud, vaid küsis: “Kas sul on sõpru, kelle kodu on alati puhas ja kõik asjad korras?” Tütar vastas jaatavalt. Siis küsis isa: “Aga kas on ka selliseid, kelle kodus on segadus ja mustus?” Tütar vastas jälle jaatavalt ja rääkis, kuidas nad kellegi juures ei suutnud ühte mänguasja leida. Isa küsis edasi: “Mida sa arvad, kuidas oleksid toad puhtad ja korras? Mida sina saaksid selleks teha?”

Nii see jutuajamine jätkus. Isa selgitas: “Sina kasvad suureks, sul on oma kodu ja lapsed. Kes siis korda peab? Aga kuidas sa seda siis oskad, kui praegu ei õpi?” Ja tütar pani oma asjad korralikult kotti.

Kogu see jutt oli nii tark ja õpetlik, et ma lausa vaatasin, milline see mees on. Täiesti tavaline, ta ei olnud seda tarkust ilmselt ülikoolis ega kursustel õppinud, vaid kodust kaasa saanud. Ta elaski nii, see oli tema tõde. Ma tänasin mõttes seda meest, et ta aitas mul selle mõtiskluse kirja panna.

Tuleta oma elust meelde erinevaid juhuseid ja ilmselt leiad ise, millal tegid midagi hea meelega ja millal püüdsid kõrvale hiilida – millal tek-

kis trots. Mõttele, millist käitumist ja hääletooni ise teiselt inimeselt ootad. Kuula oma häält. Käskiv, keelav, halvustav ja vinguv kõneviis ei vii sihile.

Omavahelised sõbralikud arutelused ja suunavad küsimused õpetavad lapsel (ja ka täiskasvanul) oma tegevuse tagajärgi nägema, ise sobivat lahendust leidma, aktiivselt valikuid tegema ja oma elu elama. Ja muidugi on tähtis isiklik eeskuju.

Epp Veski,
arst, psühhoterapeut

Keelamine viib segadusse ja tekitab ebakindlust; käskimine võtab ära iseseisva mõtlemise, omaalgatuse – mõlemad võivad tekitada trotsi.